

SZENTMÁRTONI JÁNOS

Búcsú

„Szerettem magyarnak lenni. *Most* ez volt a szolgálati helyem. Nem szenvedés és nem is nagyképűség, ha azt mondom: *az életművemet befejeztem*. Ha megkérdezik (már csak udvariasságból is), »min tetszik dolgozni?«, azt felelem: »kérem szépen, a halálomon. A halálomon dolgozom«.

Bárhogyan és bármikor történik, próbáljam úgy fogadni, ahogy az a halál »ollós angyalát« megilleti.

Ha nyiszál, hát megérdemlem. Ha lemetsz, megköszönöm.

...Nem. A piederstárlól – ahová feltuszkoltak – nem szálltam le. Csak a *hősi* pózon változtattam. Leültem a talapzatra.

Az arcomat a tenyerembe hajtom. Nem sírok; *gondolkodom*.”

Ezek Jókai Anna utolsó irodalmi sorai a 2015 pünkösdvásárnapján elkezdett *Átvilágítás* című memoárjából, amelynek első példányát még kezébe vehette a kórházi ágyon, majd 2017 pünkösdhétfőjén átlépett a *végtelenbe*. Milyen csöndet és milyen ürességet érezhetett 2016. július 9-én, miután e fenti sorok (és életműve) mögé kirakta a pontot...

„Ma nincs semmi jelentőségteljes esemény, ha csak az nem, hogy leteszem a tollat. Mire ez az írás megjelenik, 85. évemben járok. Még *itt* leszek, vagy már *ott* – patetikus találgatás” – írta ezen a napon. Amikor a könyv megjelent, még *itt* volt, de már *ott* is. Ilyenre csak Anna lehetett képes. Hogy az *Átvilágítás* az idei Könyvhét egyik legkeresettebb könyve lett, azt már nem láthatta. De tudhatta előre. Biztos lehetett benne, hiszen rengetegen szerették és olvasták őt, s mintha tudatosan rendezte volna úgy, hogy ebben a megrázó és a kíméletlenségig őszinte könyvben már *odaáról* üzenjen nekünk.

Decemberben még együtt ebédeltünk. Azt fejtette Erős Kinga kollégámnak és nekem, hogy nem tudja, mi jöhet még ezután. Írni már nem fog, nem akar. Leteszi a lantot. Ha hívják előadást tartani, mert még mindig számos felkérés éri, szívesen elmegy, de kérdés, meddig bírja. Meddig lesz az a Jókai Anna, akit az olvasók ismernek? És meddig láthatja magát is annak? Ilyen kérdések foglalkoztatták a végső út előtt. Irtózott egy olyan lehetséges jövőtől,

amelyben már csupán önmaga árnyéka testi és szellemi értelemben egyaránt. Rettegett a kiszolgáltatottságtól és a szájalomtól. Akkor még nem gondoltam volna, és figyelmetlen is voltam, hogy milyen hamar beigazolódik súlyos aggodalma. Mintha meglátta volna a jövőt. Említette ugyan, hogy kivizsgálások várnak rá, de hogy milyen végzetes betegséget diagnosztizálnak nála, nem sejtettük, tán még ő sem. Féléves megfeszített küzdelem következett. Majd az a bizonyos pünkösdhétfő.

Most olyan űrt érzek magamban, mint amelyet ő tapasztalhatott könyve lezárásakor. *Gondolkodom* és emlékezem. És egyre árvábbnak érzem magam. Oláh János tavalyi halála után most Jókai Anna is itt hagyott minket. Kezünk homokot markol.

„Jánoskám, csak csináljátok. Rám mindenben számíthatsz” – lépett oda hozzám hét évvel ezelőtt egy írószövetségi rendezvényen nem sokkal elnökké választásom után. Mondanom sem kell, milyen erőt adott a munkámban ez a biztatás. Ebben a biztatásban nem csupán a nagy író, a volt írószövetségi elnök, a tapasztalt irodalom-közéleti személyiség hangja csendült, hanem a baráté is. Igyekeztem bölcsen, jól gazdálkodni ezeknek a szavaknak a belső erejével.

Jókai Anna azon mesterek közé tartozott, akik alkotói munkájuk, számos kötelezettségeik, fellépéseik mellett arra is szakítottak időt, hogy rajta tartsák szemüket a fiatalabbakon, a pályakezdőkön, válaszoljanak a leveleikre, kérdéseikre. Ritka kincs volt ez már huszonöt évvel ezelőtt is, amikor zöldfülű költőként levélben kerestem meg őt, s nem sokra rá jött is az ünnepelt, neves írótól a válasz, később a szakmai ajánlások, a személyes találkozások... Nem lehetek elég hálás a figyelméért, amellyel kitüntetett.

Szeretetet, alázatot, kitartást tanultam tőle. A magyar nyelv tiszteletét. Abban a hitben erősített, hogy az eredendően magányra ítélt ember koránt sincs egyedül. Mert ha a valódi értékekre figyel, akkor ez a magány kitölthető és megosztható. Abban a hitben erősített, hogy a világ nem pusztán annyi, amennyit látunk belőle. Nem csupán az, ami kitapintható. Sokkal több. Jóval bonyolultabb és egyszerűbb. A nyughatatlan kamaszkori csillagnézések, a szeretteim temetésén megélt gyász, a lányom születésekor érzett katarzis rádöbentő erejű tanulságaira találtam, találok igazolást Jókai Anna minden sorában, történetében. Még amikor a legmélyebb drámát ábrázolta is, belső fény járja át a szavait, amelyek reményt adnak. Ha figyelmesen olvassuk őt, megtanulunk *nem félni*.

Ő nem azt sulykolta sosem, hogy a félelem alaptalan, hanem arról tett tanúbizonyságot, hogy legyőzhető. És mindenképp megéri, mert aki fél, az előbb-utóbb butaságokat követ el. Aki pedig legyőzi a félelmet, az legyőzhetetlenné válik.

Ezt üzenté utolsó előtti, *Éhes élet* című regényében is, amellyel ismét bebizonyította, hogy nem falazódott be kimagasló életművébe, amelyet egy élő klasszikus igazán megengedhet magának – hanem nagyon is eleven megfigyelője és alakítója volt korának az utolsó pillanatig. A legújabb nyelvi regiszte-

rektől, a mai fiatalok szlengjétől a moralizáló, filozofikus magasságba törő gondolatvezetésig a magyar nyelv valamennyi tartományát ismerte és művelte. Szereplője, mint mindig, az esendő ember volt, aki próbál megkapaszkodni a világ zajlásában, amely egyre rémisztőbb iramban robog végzete felé. De ha korunk mai képe jogos aggodalommal tölt is el minket, az egyes ember még megválthatja magát. Ha képes a megbocsátásra. Ha képes a szeretetre. Ha képes a hűségre.

Erre tanított minket Jókai Anna.

JÁNOSI ZOLTÁN

A reimsi angyal szárnya

Jókai Anna novellájában a reimsi angyalszobor rezzenetlenül, mozdulatlanul nézi napról napra, évszakra, évtizedről évtizedre a katedrális körül forgoló, félig megőrült Európát, s úgy áll e forgatag centrumában, hűségesen, mint maga a megismerő, vonzó türelem: az Úr tekintete. Jókai Anna hite ilyen kikezdhetetlen és erős volt, ahogyan ő maga mondta az egyik interjújában: „én nem egyszerűen csak hiszek benne, én *tudom* az Isten létezését.” Most ez az angyal úgy repült el innen, hogy közben mégis ott maradt a katedrális homlokzatán. Az életünkén, a magyar sorsunkén és nyelvünkén, történelmünkén, azzal a soha meg nem bicsakló hittel, amellyel nemcsak Európáért mondott imát a reimsi székesegyház falán – hanem Magyarorszáért is. Legerősebben talán egész életműve e mondat – *Ima Magyarorszáért* – köré szerveződött. A *Magyarórától a Tartozik és követelen, A labdán, a Jákob lajtorjáján, a Szegény Súdár Annán, a Ne féljeteken át a Mennyből az emberig*, majd a versimáig, a *Godot megjött* lapjaiig s *A remény ablakában* és *A hit kapujában* megfogalmazott

kiáltásokig. A közben folyamatosan megtett közvetlen megszólalásokkal, figyelemfelhívásokkal, az Írószövetségben, a különböző rendezvényeken, ünnepeken, szertartásokon. Fejből mondván a legemberibb beszédet kerekén egy éve, Oláh János búcsúztatóján. Nietzschével vitatkozva az élet értelméről és erkölcsi küldetéséről irodalomelmző rendezvényeken. A feladatról és a sorsról beszélve a Magyar Napló szerkesztőségében, amelynek hosszú évek óta szerkesztőbizottsági elnöke volt. Utolsó erőfeszítései egyikével is megszólalva tavaly, november 24-én, az Oláh János születésnapján megrendezett emlékezésen, azon a születésnapon, amely (az évek szerint ugyan tíz év különbséggel) hónapra és napra pontosan megegyezett az övével. Törékenyen, de mégis olyan erősen, hogy szikrázott alakja körül a levegő. Hiszen azok a szárnyak – az angyalszárnyak – forogtak ott körülötte, amelyek egész életében emelték, azután egyre följebb vonták, miközben vissza-visszaüzent a magasból: „én a bőröndömben nem viszek el semmit, mert elvégeztem, amit akartam. Mindent megtettem, amit tehettem. Boldog vagyok.” Tisztelt Jókai Anna, kedves Anna! Köszönjük a 85 évig tartó töretlen ifjúságot és bátorságot. Köszönjük a szárnyakat és a szárnyak örökségét. Ívük és rebbenésük itt van, itt él tovább a szemünkben és a szívünkben, s boldog árnyékot vet minden földi szomorúságra.